

VÕRTSJÄRVE SIHTASUTUSE EDUKAS AASTA

Vaatamata vähesele veehulgale Võrtsjärves oli 2006. aasta Võrtsjärve Sihtasutusele vägagi rõõmustav. Kuus aastat valdade ühist tegutsemist on viinud paljude arengukavalist eesmärkide täitumisele. Käesoleval aastal sai valmis järvenuuseum, valmisid Pikasilla sadam ja infopunkt ning Valma külakeskus. Sügisel jõuti korrastada põhjakaldal asuv Jõesuu puhkeala, kust avaneb imeilus vaade kogu Võrtsjärvele. Seda suurt miljonikroonist ettevõtmist aitasid finantseerida kõik 7 järveümbruse valda – suur tänu kõigile koostöö eest! Mitmed projektid on pooleli, järjekindel tegutsemine aitavad need ettevõtmised samuti lõpule viia. Just koostöö on see märksõna, mis võimaldab ellu viia eesmärgi muuta Võrtsjärv ligitõmbavaks puhkepiirkonnaks. Käesoleval aastal oli kõigil Eestimaa inimestel võimalik näha Võrtsjärve ääres toimuvat mitmetes populaarsetes televisioonisaadetes. Suurt kõlapinda andis esimese hooaja edukalt lõpetanud kalepurjekas – turistide kiidusõnad kuuluvad selle aluse kaptenile ja pootsmanile.

Usun, et turismiettevõtjatel on aina rohkem põhjust Võrtsjärve ääres kanda kinnitada – sinne ilus loodus ja puhkevõimaluste avardumine ei saa jääda märkamatuks sise- ega välituristile.

*Võrtsjärve erakordselt madal veeseis
tõi nähtavale Punavare*

Soovin kõigile Võrtsjärve-äärsete valdade headele ja tublidele inimestele ilusat saabuvat jõuluaega ning häid kordaminekuid 2007. aastal!

Uno Rootsmaa

Võrtsjärve SA nõukogu esimees
Rannu vallavanem

Valma külakeskus ja infopunkt

LIVING LAKES KOOSTÖÖPROJEKTID

Käesoleva aasta jaanuaris käivitus Global Nature Fondi eestvedamisel projekt Living Lakes: Ida-Euroopa - Saksamaa. Kaheaastast projekti kaasfinantseerib Deutsche Bundesstiftung Umwelt. Living Lakes: Ida-Euroopa - Saksamaa koostööorgustiku projekti üldeesmärgiks on tihendada koostööd mittetulundusühingute ja omavalitsuste vahel, kus peamisteks tegevussuundadeks on järvede ja märgalade kaitse ning säästva turismi arendamine järvede piirkonnas.

Projekti partneriteks on Global Nature Fond ja Bodensee järve Sihtasutus Saksamaalt, Võrtsjärve Sihtasutus ja Peipsi CTC Eestist, Pro Natura Poolast, Balatoni Arenguagentuur Ungarist ja ENOS (European Nature Conservation and Ornithology Station) Leedust. Projekti partnerite kogueelarve on 404 170 eurot, millest Deutsche Bundesstiftung Umwelt katab 50%. Võrtsjärve SA eelarve on 36 752 eurot, millest pool on sihtasutuse enda kanda. Võrtsjärve piirkonnas on

kavas välja töötada säästva turismi arendamise kriteeriumid, korraldada koolitusi ja tutvumisreise turismiettevõtjatele, soetada varustust Võrtsjärve

külastuskeskusesse ning anda välja piirkonna turundustriikiseid. 2007ndaks aastaks on planeeritud kaks õppereisi Saksamaale - Müritzi ja Constance'i järve äärde. Võrtsjärve turismistrateegia väljatöötamise ajast tuntud turismiekspert Ain Hinsberg on lubanud meiega koostööd teha ka selles projektis. Tema ülesandeks oleks säästva turismi arendamise kriteeriumide

väljatöötamine ning osalemine koolitustel. Lisaks töötama projekti sõltumatu eksperdina, kes annab oma hinnangu tegevustele, mis projekti raames Võrtsjärve ääres on toimunud. Rahvusvahelise projekti lõpukonverents toimub 2008. aasta veebruaris Eestis, arvatavasti Tartus. Samas oleks konverents kogu Living Lakes liikmesorganisatsioonide konverents.

VÕRTSJÄRVE HOIUALA KAITSEKORRALDUSKAVA

Peaaegu kahe aasta jooksul on erinevate spetsialistide töögrupp koosseisus Arvo Tuvikene, Andres Kuresoo, Leho Luigujõe, Merit Otsus ja Jaanika Kaljuvee koostanud Võrtsjärve hoiualale kaitsekorralduskava. See on üks esimestest hoiualadele koostatud kaitsekorralduskavadest. Kuna hoiualale kaitse-eeskirja ei koostata, siis on eelkõige tegevuskava see, kus kavandatakse konkreetsemalt tegevusi ja kus on ka kirjas, mida ühe või teise tegevuse kavandamisel seadustele tuginedes tuleb järgida. Kaitsekorralduskava on aluseks hilisemale rahataotlemisele erinevatest fondidest ning ka Riikliku Looduskaitsekeskuse Jõgeva - Tartu regioonile tegevuste korraldamisel. Kaitsekorralduskava lõpufaasis oodati erinevatelt huvigruppidele arvamusi koostatud kava kohta. Siinkohal teen kokkuvõtte mõnedest laekunud arvamustest.

Võrtsjärve ümbruse vallavanemad koostasid ühise ettepanekute ja arvamuste dokumendi, mis ütleb kokkuvõtvalt: „Oleme nõus, et Võrtsjärve tuleb kaitsta ja tuleb võimalikult väikseks muuta kahjustavad tegevused, kuid kaitsekorralduskavas on meie arvates kohalikud omavalitsused, maaomanikud ja tegevuste arendajad pandud olukorda, kus kõiki arendustegevusi ja ka tavapäraseid tegevusi vaadatakse kui potentsiaalseid

kahjuliku mõjuga tegevusi hoiualale. Meie arvates on selline küsimuse asetus väär, sest inimtegevust ei peaks vaadama, kui ainult kahjulikku mõjuga tegevust”. Eraldi punktidenä toovad vallavanemad välja keskkonnamõju hindamise algatamise, ekspertarvamuste ja ekspertide kaasamisega seotud küsimused. Lõpetuseks paluvad vallavanemad kava üle vaadata ning mitte luua arendustegevustele täiendavaid kitsendusi põhjustavaid takistusi, sest neid tegevusi reguleeritakse ja kontrollitakse seadustega piisavalt.

Linnoloogiakeskuse teadur Arvo Tuvikene vaidleb vastu ornitoloogide väitele, et kormoran on aastal 2002 Tondisaarelt kadunud. „Minu arvates pole olemas andmeid, mis viitaks, et kormoranide kadumisele ja teiste lindude arvukuse vähenemisele Tondisaarel on aidanud kaasa *intensiivne loodusturism*.” Tuvikene kirjutab: „mittekaitsealuseid kalatoidulisi linde ei tohiks eelistada kaitsealustele kaladele: meie andmetel on Tondisaare ümbrus üks tõugja eelistatum elupaik Võrtsjärves. Võrtsjärv on kalamajanduslikult tähtis järv ja siin ei tohiks lubada kormoranide arvukuse kontrollimatut kasvu.”

Valma küla elanik Jaan Leetsar on koostanud väga põhjaliku arvamuse kaitsekorralduskava töögrupile. Hr. Leetsar toob välja oma mõtted Natura 2000 võrgustiku

väljaarendamise kohta, Võrtsjärve madalast veeseisust tingitud probleemid ning käsitleb ka taimestiku, linnustiku ja kalastiku temaatikat. Leetsar esitab küsimuse: „Millisena on kavandatud Võrtsjärve kaitsekorralduskava haldamise ja juhtimise organisatsioon? Kes mida ja millal teeb, kes mille eest vastutab jne. Kuidas integreeritakse sellega kohalik elanikkond, Võrtsjärvega seotud majandustegevused (kalandus, vee- ja loodusturism, puhkemajandus jne)”? Samuti pakub Leetsar, et tegevuskava vajaks põhjalikku ümbertöötamist. Planeeritavad tegevused võiks grupeerida ja üldistada. Praegused on ühelt poolt liialt detailsed. Kindlasti tuleks lisada veetasemete muutustest tulenevate mõjude, sh kahjude, selgitamine ökosüsteemidele. Samuti kavandada abinõud ja rahalised vahendid Võrtsjärve äärsete puhkealade infrastruktuuri, kanalisatsiooni, veevarustuse,

korralike paadikanalite ja sadamate välja arendamiseks. Praegu tundub, et kavas esitatud abinõud on liialt uurimuslikku laadi ja ei taga tegelikku koosluste kaitset. Kokkuvõtteks möönab Leetsar, et kaitsekorralduskava on üksikutest osadest mehaaniliselt kokkuklopsitud ja ei jäta endast terviklikku muljet. Liialt palju on ühekülgsed looduskaitse teooriat ja seletamisi ning vähe konkreetset. Eesti veeteede olulise osana ja ka veemajanduslikult on kaitsekava ilmselt puudulik.

Detsembris 2006 saab kaitsekorralduskava koostamise töögrupp kokku, et arutada laekunud ettepanekuid ning valmistada kava ette parandusteks ning ühtlasi ka lõpetamiseks. Aasta lõpus edastatakse kava Keskkonnaministeeriumi looduskaitseosakonda, kus kava vaatab läbi ka jurist ning retsensent.

VÕRTSJÄRVE HOIUALA KAITSEKORRALDUSLIKE TEGEVUSTE ELLUVIIMINE JÕESUUS

2006 aasta septembris käivitus Võrtsjärve Sihtasutusel Euroopa Regionaalarengu Fondi poolt rahastatud projekt „Võrtsjärve hoiuala kaitsekorralduslike tegevuste elluviimine Jõesuus.” ERDF ehk Euroopa Regionaalarengu Fond on üks neljast Euroopa Liidu regionaalpoliitika fondist, mis toetab majanduse ja infrastruktuuride arendamist, sh keskkonnainfrastruktuuri arendamist.

Projekti eesmärgiks on Võrtsjärve hoiualal asuva Jõesuu loodusala maastikulise mitmekesisuse taastamine läbi roo lõikuse ja setete eemaldamise, muulide taastamise ja toetava infrastruktuuri rajamisega.

Projekti raames teostatakse Jõesuu kaldaala puhastamine roost ja setetest (ca 3 ha), muulide taastamine ning parkla, teede ja jalgradade rajamine vastavalt detailplaneeringule. Koostatakse ja paigaldatakse Jõesuusse infotahvliid, 2 ökokäimlat, 2 varikatust ja prügikastid. Projekti kogumaksuseks on 990 386 krooni, millest Võrtsjärve ümbruse vallad panustavad 247 623 krooni.

Eraldi märkimist väärib aga tõsiasi, et projekti toetavad kõik Võrtsjärve ümbruse vallad, mitte ainult Kolga-Jaani, kelle maa-alal projektitegevused toimuvad. Kuna järgnevate ehitusetappide maksumus ja sealhulgas ka omaosalus on suur ja objekti mõjuala laiem kui Kolga-Jaani vald, siis on Võrtsjärve ümbruse vallad otsustanud koos kaasfinantseerida Jõesuu puhkeala ehitustöid. Kaasfinantseerimise eelduseks seadsid vallad hoonestusõiguse Võrtsjärve Sihtasutuse kasuks vähemalt 30 aastaks. Samas oleks sihtasutus ka projekti edasine arendaja ja elluviija.

Kolga-Jaani vald ja Võrtsjärve SA sõlmisid

Jõesuu puhkeala

hoonestusõiguse lepingu oktoobris 2006. Kinnistu on kogu Võrtsjärve piirkonna arendamise seisukohast strateegilise tähtsusega. Sihtasutus on teinud aastatel 2000-2006 puhkeala arendamiseks kulutusi summas ca 500 tuhat krooni, sealhulgas nt puhkeala geodeetilised mõõdistused, hoolduskulud, paadisilla projekteerimine ja ehitustööd, detailplaneering, infokeskuse, vaatetorni, reoveepuhasti ja kanalisatsiooni ning vesivarustuse ja puurkaevu ehitusprojektid, vabatahtlike talgud jne.

Jõesuu on peale Järvemuuseumi valmissaamist järgmine väljaarendamist vajav atraktiivne Võrtsjärve Värav. Käesolev ERDFi poolt rahastatav projekt on I etapp kogu protsessis. Edasised suuremad finantslootused on RAK meetmete avanemisel, sest väljaehitamist vajavad info- ja külastuskeskus ning vaatetorn koos toetava infrastruktuuriga.

VÕRTSJÄRVE VÄRAVATE PROJEKTI I ETAPPLÕPPENUD

1. septembril 2005 alanud ja 31. juulil 2006 lõpetatud projekt on tänaseks läbinud ka EASi poolse kontrolli ning Võrtsjärve Väravate projekti I etapi võib lugeda lõppenuks. Projekt sai rahastuse RAK meetme 4.6.2. kaudu ja kogumaksumuseks oli 3 670 667 krooni.

Projekti üldiseks eesmärgiks on Võrtsjärve piirkonna ühtse turismiteenuste võrgustiku ja veetee välja kujundamine ning seeläbi Võrtsjärve piirkonna arendamine Lõuna-Eesti üheks atraktiivsemaks turismipiirkonnaks. Tegevustena toimusid ehitustööd Valma ja Pikasilla infokeskuste osas, lõpetati

Pikasilla randumissild

Võrtsjärve järvemuseum

järvemuuseumi ehitustööd ning Pikasillale rajati lisaks randumissillad.

Võrtsjärve järvemuseum on avatud juba maikuust, sisetöid lõpetatakse ka Valmas. Pikasillas on käivitunud puhkeala väljaehitamise II etapp, kuhu lisaks randumissildadele ja infomajale plaanitakse nüüd puurkaevu ja olmemaja rajamist. Edaspidi on plaanis veel kämpingute rajamine ja muu toetav infrastruktuur. 2007. aastal ootame uute eurorahade avanemist, et saaks Võrtsjärve Väravate projektiga edasi minna.

MÖÖDUNUD AEGADE ÜRGKALAD

Näitus "Möödunud aegade ürgkaladest" EMÜ Võrtsjärve õppekeskuses Rannu vallas Tartumaal Limnoloogiakeskuses on avatud 1. jaanuarist 2007 a. kuni 31. detsembrini 2007 a. Vanaaegkonna (Paleosoikumi) kalade 17 elusuurust mudelit valmistas Elga Mark-Kurik Tallinna Tehnikaülikooli Geoloogia Instituudist. Näituse sisustamisele aitasid kaasa Jaan Eensaar Eesti Maaülikoolist ja Merike Mäemets.

Näitusel on näha ka mitmesuguseid kalakivistisi. Mudelid esindavad Ordoviitsiumi, Siluri ja Devoni ajastu kalu, kes

elasid ajavahemikus 490 kuni 354 miljonit aastat tagasi. Kalakivistisi on leitud kõikidelt kaasaegsetelt mandritelt. Elasid need kalad Paleosoikumi troopilise ja subtropilise vöötme meredes.

Devoni ajastu algul asus Eesti ala ekvaatori piirkonnas, jäädes troopikasse ehk palavvöötmesse. Meie Kesk-Devoni setendid tekkisid tõenäoliselt Baltika mandri äärealal paiknenud madalas, liivase põhjaga rannikumeres, kuhu jõed kandsid loode poolt kulutatud purdmaterjali. Madalasse merepõhja langes ka surnud mereloomi.

Fossiilid tekkisid mereloomadest, keda ei söödud ja kattusid enne lagunemist settega, mis aja jooksul oma raskuse all tihenes. Loomade keha sette vahel deformeerus, orgaaniline aine lagunes ja asendus pikapeale mineraalidega. Säilinud jäljend annab aimu looma kunagisest kujust ja ehitusest.

Ehkki kalu teatakse juba Kambriumi ja Ordoviitsiumi kivimitest, saabus Devoni ajastul nende tippaeg. Devoniaegsetes meredes elas väga arvukalt mitmesuguste mõõtmete ja kujuga kalu. Eriti tähelepanuväärne on meie Kesk-Devonis suurte ning ülisuurte, üle kahemeetrise vormide rohkus. Eestist leitud Devoni kalaperekondi on kohatud veel mitmel pool Euroopas, Põhja-Ameerikas ja koguni Austraalias.

Vanaaegkonna esimese poole kalakooslustes oli rohkesti omapäraseid lõuatute kalade (Agnatha) esindajaid, kelle pead ja keha eesmist osa katsid luukilbid. Kaasajal on selle rühma esindajaid äärmiselt vähe (meil nt. jõe- ja ojasilm, kellel soomused üldse puuduvad).

Toitumisviisilt kuulusid lõuatud lepiskalade hulka. Devoni ajastule olid iseloomulikud ka rüükalad (Placodermi). Antiarhid nt *Bothriolepis* olid rüükaladest ja üldse kaladest ainsad, kelle rinnauimed katsid luuplaadikesed. Vanaaegkonna algupoolel kulges kalade areng uimede arvu suurenemise ja manööverdamisvõime täiustumise suunas. Hilis-Devonis kuulusid kalakooslustesse juba kahepaiksed, esialgu küll oma ehituselt ja eluviisilt pigem "jalgadega kalad".

Mitmed Tartumaa paljandid ja koopad on suure teadusliku tähtsusega, sest neist on leitud rohkesti Devoniaegsete kalade luid. Rikkalikumaid Devoni kalade leiukohti Eestis on Tamme paljand Võrtsjärve idakaldal Rannu alevikust

Antiarh Bothriolepis canadensis Kanada hilis-devonist. Pikkus 27 cm

loodes. Siit on leitud kõigi Kesk-Devoni tähtsamate kalarühmade esindajate skeletiosi. Märkimisväärsed on hiiglaslike lõuatute kalade psammosteiidide (*Tartuosteus*, *Pycnosteus* jt) ning kopskalade leiud.

Esimese teadlasena määras Eestist leitud selgrogsete kivistised väljasurnud kalade omadeks Tübingeni Ülikooli professor A. Quenstedt aastal 1838. Hiljem jätkas väljakaevamisi professor Hermann Asmuss Tartu Ülikoolist ja professor Constantin Grewingk. Nende poolt kogutud kalafossiilide kollektsioon on hoiul Tartu Ülikooli geoloogiamuuseumis. Kalafossiilide eeskujul rekonstrueeritud elusuuruses kalamudeleid on aga võimalik lähemalt näha 2007. aasta lõpuni EMÜ Võrtsjärve õppekeskuses (järvemuuseumis).

Jaan Eensaar
Elga Mark-Kurik
Merike Mäemets

ANGERJA VÕRTSJÄRVE ASUSTAMISE TULEVIKUST

Ain Järvalt

Eesti Maaülikooli limnoloogiakeskuse juhataja

Juba pea pool sajandit on angerjas Võrtsjärvele kuulsust toonud ja kaluritele tööd ja leiba kindlustanud. Viimasel neljal aastal on aga angerjasaagid jäänud prognoositust märgatavalt kesisemaks, mis on Võrtsjärve kalurid ärevaks teinud ja selgitusi ning abi otsima sundinud. Pöördudes Kalurite Liidu, Põllumajandus- ja Keskkonna-ministeeriumi ja Limnoloogiakeskuse kalauurijate poole, moodustati kõigi osapoolte esindajatest vastav töögrupp, mis sai kokku

kolmel korral. Arutelude tulemusena esitati mitmeid olulisi ettepanekuid kalamajanduse paremaks korraldamiseks Võrtsjärvel. Aasta lõpuks valmib ka Võrtsjärve kalanduse arengukava aastateks 2007-2012, mis samuti käsitleb kõiki kalamajandusega seotud probleeme ja suundumusi.

Tänavu lõppes nelja-aastane riigihanke leping angerjate asustamiseks. Seega tuleb leida uus asustaja või sõlmida leping senise partneriga. Väike saak on ikka ja jälle ajendiks otsida mingil määral süüdlasi, kellest või millest see kõik võiks tingitud olla. Üheks levinud arvamuseks kalurkonna hulgas oli ettekasvatuse ebatasuvus. Uurimistulemused

kinnitavad, et viimase 4 aasta angerjasaakide madalseisu taga pole mitte ettekasvatatud angerja asustamise ebaõnnestumine, sest nad pole lihtsalt veel püügimõõtu kasvada jõudnud. Ettekasvatatud angerjad on järve lastud alates 2001. aastast. Neist esimesed ilmusid püükidesse alles käesoleval aastal. Saakide madalseisu põhjuseid on mitu. Esimene põhjus on 90-ndate aastate teisel poolel pikaajalisest keskmisest asustamismahust poolteist korda väiksem järve lastud klaasangerja hulk, mistõttu saagid pidiki 1,5 korda vähenema. Teine põhjus peitub mitmes järjestikus külmades kevades, mis panid angerja liikumise seisma ja nad ei sattunud mõrdadesse nii hulgaliselt kui kevadisel angerjapüügi kõrgperioodil tavaks. Samas sundis eriti madal veeseis juba 1996. aastal angerjaid tavalisest massilisemalt järvest Emajõe pidi välja rändama.

Angerjamajanduse kahjuks on ka asjaolu, et klaasangerja e maimu hind on Euroopa turul hüppeliselt tõusnud. Kui veel 2001. aastal maksis üks maim 2 krooni, siis 2005. aastal oli see juba 4,9 krooni. Õnneks tänava angerja hind pisut langes, jäädes 3,5 krooni juurde. Hinnatõus on põhjustatud angerjamaimude arvukse jätkuvast vähenemisest kogu Euroopa rannikul, kuhu nad jõuavad hoovuste toel Atlandi ookeanis asuvast Sargasso merest. See mereks nimetatav ookeani osa on ainus koht, kus Euroopa angerjas vaid üks kord elus koeb. Lähtuvalt arvukuse vähenemisest, on Euroopa Komisjon kehtestamas meetmeid angerja kaitseks. Eelkõige on kaitsemeetmed suunatud rändangerja kaitseks, kindlustamaks vähemalt 40% suurte, tuhandete kilomeetrite pikkust kudemisrännet alustavate angerjate, vaba väljapääsu merre. Viimase kindlustamiseks on ettepanek vähendada poole võrra angerjapüügi vahendeid või püügiaega. Mõlemad tooks korvamatut kahju Võrtsjärve kaluritele ja muudaks siin edaspidi angerjakasvatuse mõttetuks. Loodetavasti nii karme meetmeid Võrtsjärvel ei rakendata, sest siin on tegemist rohkem kasvatuselaadse ettevõtmisega, sest looduslikul teel angerjas nagunii Narva

hüdroelektrijaama tammi tõttu Peipsisse ja Võrtsjärve ei pääseks.

Tulevikku silmas pidades soovitas töögrupp Võrtsjärve kaluritel rohkem juhendada ühistegevusest, et taotleda toetusi sadamate ja ujuv- ja püügivahendite moderniseerimiseks. Praegu kuulub Võrtsjärve kalureid ühendavasse tulundusühistusse Valma Kalur alla poole siin kutseliseks püüdvatest kaluritest. Viimane on ka põhjuseks, miks riik ei ole seni saanud asustamist usaldada kaluritele endile ja on jätkanud angerja asustamise koordineerimist ning püügiõiguse tasude korjamist. Kuna paljud angerjaga seotud küsimused on ka Euroopas veel lahendamata, otsustati seekord pikaajalisest asustamislepingust loobuda ja korraldada selleks aastane riigihange. Kaaluti ka varianti tagasi minna maimude asustamisele, kuid praeguse hinnataseme juures saaks neid pikaajalisest keskmisest mitmeid kordi vähem sisse lasta.

Loodame parimat, et Võrtsjärve angerjamajandus ei hääbuks ja sellega koos traditsiooniline kutseline kalapüük siit sootuks ei kaoks.

KALEPURJEKAS “PAULA” JA LODI “JÕMMU” TEEVAD VEELAJALUGU

Liisa-Lota Kaivo

Ühel kaunil septembrihommikul 2005. aastal sündis Võrtsjärvele sihvakas ja sale kaunitar – kalepurjekas „Paula“.

Pool aastat hiljem, 2006. aasta kevadehõngulisel aprillipäeval sulpsatas Emajõe voogudele jässakas ja tugev - lodi „Jõmmu“.

Mõlemad laevad on tulnukad kaugest minevikust ja pärast pikki aastakümneid esimesed endasarnased siinsetel vetel. Seega – välimusest väga erinevad, kuid olemuselt jällegi väga sarnased.

Tänaseks on mõlemad purjekad tüüri taha jätnud esimese hooaja sõidud ja sättimised. Vaatamata asjaolule, et Võrtsjärv kuivas pea olematuks ning Emajõgi võttis ette meeleehtliku saleduskuuri, said nii kalepurjekas kui lodi tänu oma madalale süvisele esimest hooaega täiel rinnal nautida.

Nüüd ootavad tublid alused kuival maal laevameeste isalikkude hoolitsust, tõrvapintsli paitust ja värsket kevadist varsakapjadega pikitud suurvett.

Lodi ja kale kohtusid tegelikult juba enne, kui nad valmis said. See tähendab, et kohtusid nende ehitusmeistrid ja eestkostjad.

Jaanieelsel ajal ülemöödunud suvel kutsus Võrtsjärve SA lodjaehitajaid vana kalemeistri Väino Leiaru juurde pidulikule kaleehituse alustamise üritusele. Loomulikult olid kohal ülejäänud kaleehitajad eesotsas Marko Vaheri ja Ants Leiaruga ning siis lodjaehitajad kalemeestega esmatutvust sobitasidki. Lodjameestel kaenas lodjamudel ja kaasas fotod talvel alanud lodjaehitusest, kalemeestel valmis purjekaskelett õuel ootamas, arutati kummagi laeva ehituslike iseärasuste üle.

Lodjaseltsiliste erilise imetluse pälvisid kalepurjeka kaared, mis olid kõik kiilust pardani ühes tükis, jätkamata ja tappimata. See tähendab, et Ants ja Marko olid leidnud iga kaare jaoks täpselt sobiva kõverusega puu.

Lubasime kalemeistritele, et tuleme nende juurde klinkerplangutuse paigaldamise kursustele, kuid kiirel Hansapäevade eelsel ajal ei leidnud lodjaseltsilised selleks lodjaehituse kõrvalt eriti mahti. Ja kui lõpuks aega leidis, selgus, et kalepurjeka plangutus on juba paigas ja et see töö sai tehtud kahe nädalaga. Kiired mehed need kalemehed, tuli tõdeda.

Esmakordselt külastas kalepurjeka esindus Lodjakoda Tartus Rahvusvaheliste Hansapäevade ajal 2005. aasta suvel, kuhu Võrtsjärve kalemehed saabusid seisusele kohaselt vett mööda, kuigi mitte veel kalepurjekaga. Hansapäevad möödusid hoogsalt, kalemehed aitasid hansarahvast jõge mööda Lodjakotta laevaehitust kaema vedada ning abistasid lodjarahvast sajaj muul moel.

Esimesed ühised hansapäevad on mälestamisväärsed ka seetõttu, et siis valmis Lodjakoja juures esmakordselt hiiglaslik pajatäis imemaitsvat kalemeeste kalasuppi, mis on nüüdseks kujunenud Lodjaseltsi suurürituste traditsiooniliseks pearoaks ja lodjasõprade lemmiksöögiks.

Tõeliselt kohtusid kalepurjekas ja hansalodi käesoleva aasta juulis Tartus, kui kalepurjekas „Paula“ saabus koos oma reipa meeskonnaga Hansapäevadele, et pärast koos lodjaga Võrtsjärvele tagasi sõita.

Jõesuu silla alt läbi jõudnud, sai lodigi seada vööri vastu laineid ja tunda avara vetevälja võlusid, milliseid „Paula“ juba mõnda aega nautinud. Kalemeeste vilunud silma ja käe all sooritas lodi ülesõidu Valma sadamasse, kuhu ta madala veeseisu tõttu küll üsna napilt sisse mahtus.

Külalislahkes Valma sadamas ankrus olles lõpetati üheskoos „Paula“ meeskonnaga „Jõmmu“ viimased taglasetööd ja ühel ilusal õhtul sõitiski lodi järvele esmakordselt tuult purje püüdma. Oli ütlemata uhke pilt, kui üle pika aja paisutas tuul kolmnurkse kalepurje kõrval taas lodja ruudukujulist raapurje.

„Jõmmu“ veetis Võrtsjärvel „Paula“ seltsis kauni suvise nädala ja harjutas purjetamist. Kui saabus aeg tagasi kodu poole minna ja Valmas otsad anti, oli Võrtsjärv jälle mõned kümmed sentimeetrid madalamaks jäänud ning lodi mahtus üsna napilt Jõesuu muulide vahelistest liivaseljäandikest üle Emajõe sõitma. Vahepeal tuligi lodjameeskonnal vette sumada, laiad seljad lodja külje vastu toetada ja laevukest veidi sügavamasse vette nügida. Siis oli kodutee vaba ja lodi suundus hoogsalt tagasi Tartusse linnarahvale ja külalistele lõbusõite tegema.

Lodja ja kalega saabuti sõitma lähemalt ja kaugemalt. Oma panuse sellesse huvilistevoolu andis kindlasti Lodjaseltsi eestveetud turundusprojekt, millega tehti algust juba enne laevade valmimist.

2005. aasta veebruaris istusid ühe laua taha Eesti ajaloolisi puust purjelaevu edendavad organisatsioonid: sisevetelt kalepurjekas „Paula“ eestkostja Võrtsjärve SA, lotja ehitav MTÜ Emajõe Lodjaselts ja Soomaal haabjakultuuri edendav MTÜ Sillavalla ning merelt rannarootsi jaala haldav puulaevaselts „Vikan“, kuunariga „Iris“ toimetav MTÜ Eesti Purjelaevad ning Hiiumaal mootorpurjekat „Ernst Jaakson“ taastav Emmaste Vallavalitsus. Loodusreiside korraldamise koha pealt andis nõu Eestimaa Looduse Fond.

Ühiselt otsustati taotleda Euroopa Liidult (EL) toetust Eesti loodus- ja vanalaevareiside turundamiseks teistes EL-i riikides. Projekt leidis toetamist ning selle raames valmistati Eesti loodus- ja vanalaevareise tutvustavad reklaammaterjalid, käidi arvukatel turismimesisidel ning leiti huvitavaid ja häid koostööpartnereid. Projekt kulmineerus 15 välisajakirjaniku viiepäevase tutvumisreisiga eelnimetatud Eesti vanalaevadel. Eesti turismifirmade esindajaile toimus analoogne kahepäevane reis.

Muuhulgas külastas Eesti ajalooliste purjelaevade esindus kuunar „Irise“ pardal 2005. aasta suvel Läänemere suurimat vanalaevakeskust Marienhamni Ahvenamaal, kus

toimus ajalooliste laevade festival. Tutvuti vanalaevakeskuse töökorraldusega ning saadi häid ideid ühise tuleviku tarbeks.

Kuigi projekt on lõppenud, käib töö turunduse vallas edasi. Mõne aasta pärast on oodata nii välis- kui ka siseturistide veelgi suuremat huvi Eesti vanalaevade ja nende poolt pakutavate loodusreiside vastu.

Eelseisval, 2007. aasta suvel loodab lodi „Jõmmu“ lisaks arvukatele lähisõitudele seilata ka Vene vetes ning taasavada veetee Tartust Pihkvasse. Plaanime kalepurjeka kampa meelitada. Seiklusi „Paula“ ja „Jõmmu“ ju ei pelga.

JÄRVEMUUSEUMI JA KALEPURJEKA ESIMENE HOOAEG

Sel kevadel avas oma ukseid järvemuseum ja oma esimest hooaega alustas ka kalepurjekas vahva kahe- mehelise meeskonnaga. Mõlemad on osutunud väga populaarseteks, kui kalepurjekaga on käinud sõitmas ligi poolteist tuhat inimest, siis järvemuseumit on külastanud ligi tuhatkond inimest rohkem ja seda vaid viie kuuga.

Kalepurjekas tegi 2006da aasta avasõidu 2. mail eksootilise seltskonnaga, kus koos olid inimesed Eestist, Kreekast, Saksamaalt ja Soomest. Sooja kliimaga harjunud kreeklased nimetasid sõitu huvitavaks ja suitsukala maitsvaks, siiski mainiti, et oli „pisut“ jahe. Tegelikult ilmaga neil küll vedas, sest see päev oli suhteliselt soe – päike paistis ja sooja oli viieteist kraadi ringis.

Järvemuseumi esimene külastus toimus 18. aprillil. Grupp lasteaialapsi olid ninad vastu akvaariumiklaasi ja uudistasid Võrtsus elavaid kalu.

Kõige tänuväärsemad külalised ongi just lapsed. Neile on vee-elustik väga põnev ja nad kuulavad huviga. Ikka küsivad, et mis kala see on ja mida tema teeb. Siiski on käinud järvemuseumis nii lapsi kui täiskasvanuid enam-vähem võrdselt. Kui mai ja juuni olid rohkem laste- ja kooligruppide aeg, siis juulis-augustis oli gruppe vähe ja käidi peamiselt peredega. Septembris hakkas jälle rohkem käima kooligruppe, Rannu Keskkool korraldas koguni toreda päeva, kus koolilapsed külastasid järvemuseumit klassikaupa ja matkasid Mustjärve ümbruse radadel.

Augustis-septembris viisime Hasartmängumaksu Nõukogu toetusel läbi projekti „Võrtsjärv – lastele

rõõmuks“, mille käigus üheksast Valga-, Viljandi- ja Tartumaa lastekodust said 15ne liikmelised grupid

Kalepurjekas „Paula“ oma sõiduvees

külastada järvemuseumi ja sõita kalepurjekaga. Lastel oli tore päev ja parim tasu meile oli naeratus nende nägudel ja soojad kallistused. Kuna projekt võeti hästi vastu ja kõik kutsutud võtsid osa, plaanime kindlasti kirjutada ka jätkuprojekti ka kaugemate maakondade lastekodudele. Praegu on järvemuseumis vaikne aeg. Ilmad on jahedavõitu ja külastajaid vähe, kuid valmistume uueks hooajaks, ootame uut toredat suve ja uusi vahvaid külastajaid. Ka kalepurjekas „Paula“ jätkab uuel aastal, niipea kui kevadised ilmad lubavad. Seniks aga, naudime jõuluaega!

Ilusaid pühi!

Silvia Varik

Võrtsjärve SA turismikorraldaja